

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
CHRISTINE STIX-HACKL

της 10ης Οκτωβρίου 2002¹

I — Εισαγωγή

1. Η παρούσα διαδικασία λόγω παραβάσεως κράτους μέλους αφορά τις εκπτώσεις εισιτηρίου για την είσοδο σε δημόσια μουσεία, μνημεία, εκθέσεις, αρχαιολογικές ανασκαφές, προστατευόμενα ως μνημειακού ενδιαφέροντος πάρκα και κήπους που χορηγούνται σε Ιταλούς υπηκόους ή σε κατοικούντες στην περιφέρεια της αρμόδιας, για τη διαχείριση του οικείου χώρου πολιτιστικού ενδιαφέροντος δημόσιας υπηρεσίας, οι οποίοι έχουν υπερβεί το εξηκοστό ή το εξηκοστό πέμπτο έτος της ηλικίας τους. Η Επιτροπή θεωρεί ότι αυτό συνιστά παράβαση των άρθρων 12 ΕΚ και 49 ΕΚ.

3. Το άρθρο 1 της αποφάσεως προβλέπει, μεταξύ άλλων, τα ακόλουθα:

«1. Για την είσοδο σε εθνικά μνημεία, μουσεία, εκθέσεις, χώρους αρχαιολογικής ανασκαφής καθώς και πάρκα και κήπους απαιτείται κανονικά η αγορά εισιτηρίου εισόδου, η ισχύς του οποίου μπορεί να μην εξαρτάται από την ημερομηνία εκδόσεως.»

4. Το άρθρο 4 της αποφάσεως ορίζει, μεταξύ άλλων, τα εξής:

«3. Δωρεάν είσοδος παρέχεται:

II — Νομικό πλαίσιο: εθνικό δίκαιο

2. Με την απόφαση 507 του Υπουργείου Πολιτισμού της 11ης Δεκεμβρίου 1997² (στο εξής: απόφαση) θεσπίστηκαν «οι διατάξεις για εισιτήριο εισόδου σε εθνικά μνημεία, μουσεία, εκθέσεις, χώρους αρχαιολογικής ανασκαφής καθώς και πάρκα και κήπους μνημειακού χαρακτήρα».

[...]

e) σε Ιταλούς υπηκόους οι οποίοι δεν έχουν συμπληρώσει το δέκατο έβδομο έτος της ηλικίας τους ή έχουν συμπληρώσει το εξηκοστό έτος της ηλικίας τους. Επισκέπτες κάτω των δώδεκα ετών πρέπει να συνοδεύονται·

1 — Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γερμανική.

2 — GURI της 12ης Φεβρουαρίου 1998, σ. 13.

[...]

5. Η απόφαση 375 του ίδιου Υπουργείου της 28ης Σεπτεμβρίου 1999 — «Κανονιστική απόφαση για την τροποποίηση της υπουργικής αποφάσεως 507 της 11ης Δεκεμβρίου 1997 περί θεσπίσεως διατάξεων για το εισιτήριο εισόδου σε εθνικά μνημεία, μουσεία, εκθέσεις, χώρους αρχαιολογικής ανασκαφής καθώς και πάρκα και κήπους μνημειακού χαρακτήρα»³ — προβλέπει στο μοναδικό της άρθρο που αφορά ημεδαπούς, αλλά όχι περιφερειακούς ή τοπικούς χώρους πολιτιστικού ενδιαφέροντος, μεταξύ άλλων τα ακόλουθα:

«Το άρθρο 4 της αποφάσεως 507 της 11ης Δεκεμβρίου 1997 τροποποιείται ως ακολούθως:

- a) στην παράγραφο 3, στοιχείο ε), η πρώτη φράση αντικαθίσταται από την ακόλουθη φράση: “πολίτες της Ευρωπαϊκής Ενώσεως οι οποίοι δεν έχουν συμπληρώσει το δέκατο έβδομο έτος της ηλικίας τους ή έχουν συμπληρώσει το εξηκοστό πέμπτο έτος της ηλικίας τους”.

[...]

3 — GURI της 27ης Οκτωβρίου 1999.

III — Η πριν από την άσκηση της προσφυγής διαδικασία και η ενώπιον του Δικαστηρίου διαδικασία

6. Κατόπιν επανειλημμένων καταγγελιών που αφορούν εκπτώσεις εισιτηρίων για πρόσωπα άνω των 60 ή 65 ετών ως προς το Παλάτι των Δόγηδων της Βενετίας, καθώς και ως προς δημοτικά μουσεία στην Πάδοβα, το Τρεβίζο και τη Φλωρεντία, η Επιτροπή προέβη σε σχετικές έρευνες και κατέληξε στο συμπέρασμα ότι εκπτώσεις εισιτηρίων παρέχονται μόνο σε Ιταλούς υπηκόους ή σε κατοικούντα στην Ιταλία πρόσωπα. Δεδομένου ότι η Επιτροπή δεν έλαβε καμία απάντηση στα επανειλημμένα ερωτήματά της, κίνησε με έγγραφο οχλήσεως της 1ης Ιουλίου 1999 τη διαδικασία λόγω παραβάσεως κράτους μέλους. Η Ιταλική Δημοκρατία απάντησε με έγγραφο της 5ης Οκτωβρίου 1999. Δεδομένου ότι η Επιτροπή θεώρησε ανεπαρκή την περιεχόμενη στο έγγραφο αυτό απάντηση, απηύθυνε, στις 2 Φεβρουαρίου 2000, αιτιολογημένη γνώμη προς την Ιταλική Δημοκρατία. Στις 13 Νοεμβρίου 2000 καθώς και στις 2 Απριλίου 2001, η Επιτροπή απηύθυνε συμπληρωματικά έγγραφα στην Ιταλική Δημοκρατία με τα οποία ζήτησε λεπτομερέστερες διευκρινίσεις. Δεδομένου ότι η Επιτροπή δεν έλαβε καμία απάντηση, άσκησε ενώπιον του Δικαστηρίου προσφυγή, η οποία πρωτοκολλήθηκε στις 8 Οκτωβρίου 2001.

7. Η Επιτροπή ζητεί με την προσφυγή της από το Δικαστήριο:

- να αναγνωρίσει ότι η Ιταλική Δημοκρατία, προβλέποντας αποκλειστικά για τους υπηκόους της και για τους κατοικούντες στην περιφέρεια της αρμόδιας για τη διαχείριση του οικείου χώρου πολιτιστικού ενδιαφέροντος δημόσιας υπηρεσίας, οι οποίοι είναι άνω των

εξήντα ή εξήντα πέντε ετών, τις συνιστώσες δυσμενή διάκριση παρεχόμενες από δημόσιες υπηρεσίες ή αποκλειστικές υπηρεσίες του ιταλικού κράτους εκπαιδεύσεις εισιτηρίου για την είσοδο σε δημόσια μουσεία, μνημεία, εκθέσεις, χώρους αρχαιολογικών ανασκαφών, προστατευόμενα ως μνημειακού ενδιαφέροντος πάρκα και κήπους στην Ιταλία, και επομένως αποκλείοντας τους τουρίστες που είναι υπήκοοι άλλων κρατών μελών ή δεν κατοικούν στην εν λόγω περιφέρεια, οι οποίοι όμως πληρούν τα ίδια αντικειμενικά κριτήρια ηλικίας, παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από τα άρθρα 12 ΕΚ και 49 ΕΚ.

— να καταδικάσει την Ιταλική Δημοκρατία στα δικαστικά έξοδα.

8. Η Ιταλική Δημοκρατία ζητεί να απορριφθεί η προσφυγή της Επιτροπής.

IV — Εξέταση του λόγου προσφυγής

A — *Ισχυρισμοί των διαδίκων*

9. Η Επιτροπή έχει τη γνώμη ότι η ρύθμιση που αφορά την έκπτωση εισιτηρίου συνιστά παράβαση των άρθρων 12 ΕΚ και 49 ΕΚ. Θεμελιώνει τον ισχυρισμό αυτό προβάλλοντας ότι η ελεύθερη παροχή υπηρεσιών περιλαμβάνει την ελευθερία των τουριστών να μεταβαίνουν σε άλλη χώρα για να απο-

λαύσουν εκεί των ιδίων συνθηκών όπως οι ημεδαποί. Συγκεκριμένα, το Δικαστήριο έκρινε ασυμβίβαστες προς τη Συνθήκη ΕΚ τις διατάξεις περί τιμών των ισπανικών μουσείων οι οποίες συνιστούν δυσμενή διάκριση⁴.

10. Η πρόβλεψη αποκλειστικά υπέρ των Ιταλών υπηκόων έκπτωσης εισιτηρίου συνιστά περιορισμό της ελεύθερης κυκλοφορίας των υπηρεσιών, η οποία υφίσταται προς όφελος των τουριστών οι οποίοι επισκέπτονται τους αρχαιολογικούς χώρους και τους χώρους πολιτιστικού ενδιαφέροντος στην Ιταλία.

11. Η χορήγηση εκπτώσεων εισιτηρίου για ορισμένες κατηγορίες επισκεπτών, εν προκειμένω για τους άνω των 60 ή 65 ετών, με βάση την κατοικία στον δήμο στον οποίο βρίσκεται το πολιτιστικό αγαθό ή ο χώρος πολιτιστικού ενδιαφέροντος, συνιστά έμμεση δυσμενή διάκριση λόγω της ιθαγενείας, διότι κατ' αυτόν τον τρόπο περιέχονται *de facto* σε δυσμενή θέση οι αλλοδαποί κυρίως τουρίστες από την Κοινότητα, ο αποκλεισμός των οποίων από την έκπτωση εισιτηρίου συνιστά τον συγκεκαλυμμένο σκοπό.

12. Ως προς τη δικαιολόγηση για λόγους δημοσίου συμφέροντος, η Επιτροπή επισημαίνει ότι δεν μπορούν συναφώς να ληφθούν υπόψη οικονομικές εκτιμήσεις. Η εξασφάλιση της συνοχής του φορολογικού συστήματος αναγνωρίζεται από τη νομολογία⁵ μόνον όταν μεταξύ της έκπτωσης εισιτηρίου για Ιταλούς υπηκόους και των εισπραττομένων από αυτούς φόρων υφίσταται άμεσος σύνδεσμος. Η Ιταλική Δημοκρατία δεν απέδειξε ούτε την αναγκαιότητα

4 — Απόφαση της 15ης Μαρτίου 1994, C-45/93, Επιτροπή κατά Ισπανίας (Συλλογή 1994, σ. I-911).

5 — Απόφαση της 28ης Ιανουαρίου 1992, C-204/90, Bachmann (Συλλογή 1992, σ. I-249).

ούτε την αναλογικότητα. Δεν προέβαλε επίσης ότι η χορήγηση της εκπτώσεως εισιτηρίου σε όλους τους πολίτες της Ενώσεως θα έθιγε τον σκοπό της συνοχής φορολογικού συστήματος. Εξάλλου, ωφελούνται μόνον οι υποκείμενοι στον φόρο οι οποίοι πράγματι κάνουν χρήση της εκπτώσεως εισιτηρίου. Τέλος, είναι αντιφατικό το να προβάλλεται το επιχείρημα της συνοχής του φορολογικού συστήματος, σε σχέση όμως με εθνικούς χώρους πολιτιστικού ενδιαφέροντος επεκτείνεται το ευεργέτημα σε πολίτες της Ενώσεως με την απόφαση 375/99.

13. Επιπλέον, η Επιτροπή προβάλλει ότι η πραγματοποιηθείσα με την απόφαση 375/99 τροποποίηση αφορά μόνον τους εθνικούς χώρους, όχι όμως και τους άλλους χώρους πολιτιστικού ενδιαφέροντος. Η Ιταλική Δημοκρατία έχει όμως την ευθύνη και για τους μη εθνικούς χώρους πολιτιστικού ενδιαφέροντος.

14. Η υπουργική απόφαση 1560 της 11ης Μαρτίου 1998, στην οποία αναφέρεται η Ιταλική Κυβέρνηση ως επιχείρημα για το συμβατό της νομικής καταστάσεως, δεν είναι επαρκής, διότι η χορήγηση της εκπτώσεως παραμένει στη διακριτική ευχέρεια αυτών που διαχειρίζονται τους χώρους, της οποίας όμως ουσιαστικά δεν γίνεται συστηματική χρήση.

15. Η Επιτροπή καταλήγει επομένως στο συμπέρασμα ότι οι χορηγούμενες από τα

δημοτικά μουσεία εκπτώσεις εισιτηρίου συνιστούν παράβαση των άρθρων 12 ΕΚ και 49 ΕΚ.

16. Η *Ιταλική Κυβέρνηση* επισημαίνει προκαταρκτικώς ότι τα πολιτιστικά αγαθά ανήκουν στο κράτος ή στους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοικήσεως και ότι ο καθορισμός των προϋποθέσεων εισόδου, ιδίως η διαμόρφωση της τιμής, είναι της αρμοδιότητας των ιδιοκτητών.

17. Ως προς την αιτίαση περί δυσμενούς διακρίσεως σε βάρος των κοινοτικών υπηκόων, η Ιταλική Κυβέρνηση προβάλλει ότι η Επιτροπή αποδίδει εν προκειμένω σημασία στη διαφορετική μεταχείριση των κατοίκων στην περιφέρεια του οργανισμού τοπικής αυτοδιοικήσεως στον οποίο ανήκει το πολιτιστικό αγαθό και άλλων προσώπων. Η εκτίμηση αυτή είναι γενική και αφηρημένη, διότι εν όψει του ύψους της τιμής σημασία έχει το αν η δωρεάν είσοδος δικαιολογείται οικονομικώς ή όχι.

18. Κατά την άποψη της Ιταλικής Κυβερνήσεως, για τη διαχείριση πολιτιστικών αγαθών είναι απαραίτητη η διάθεση χρηματοοικονομικών μέσων. Πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι οι Ιταλοί υπήκοοι συμβάλλουν ως φορολογούμενοι στις δημόσιες δαπάνες. Διαφοροποιημένη διαμόρφωση των τιμών ανάλογα με τα χαρακτηριστικά στοιχεία αυτών που κάνουν χρήση των πολιτιστικών χώρων συνιστά έκφραση ορισμένης κοινωνικής πολιτικής.

19. Η Ιταλική Κυβέρνηση επισημαίνει περαιτέρω ότι οι αιτιάσεις της Επιτροπής αφορούν τοπικούς χώρους, όπως π.χ. το Παλάτι των Δόγηδων στη Βενετία, για το οποίο δεν είναι αρμόδια η κεντρική κρατική διοίκηση, σύμφωνα με το άρθρο 47 του διατάγματος του Προέδρου της Δημοκρατίας 416 της 24ης Ιουλίου 1977.

20. Όσον αφορά τη συνδεόμενη με την κατοικία έκπτωση εισιτηρίου, πρέπει να γίνει διάκριση μεταξύ των κρατικών και των τοπικών μουσείων, όπου τα δεύτερα ομοίως δεν υπάγονται στην αρμοδιότητα της κυβερνήσεως.

21. Όσον αφορά τα κρατικά ιδρύματα, ιδίως αυτά που είναι επιφορτισμένα με τη διαχείριση πάρκων και κήπων που έχουν χαρακτηριστεί ως μνημειακού ενδιαφέροντος, η απαλλαγή από την καταβολή εισιτηρίου ανάγεται σε μια σύμβαση-πλαίσιο μεταξύ του Υπουργείου Πολιτισμού και του Υπουργείου Οικονομικών (διυπουργική απόφαση της 6ης Ιουνίου 1992), όπου προβλέπεται επίσης χρηματοοικονομική αποζημίωση. Κατά συνέπεια, έναντι της χορηγήσεως της ελεύθερης εισόδου υφίσταται αντιπαροχή.

22. Κατά συνέπεια, δεν είναι δυνατό να εντοπιστεί πού βρίσκεται δυσμενής μεταχείριση κατά την έννοια του κοινοτικού δικαίου. Κατά συνέπεια, το αίτημα της Επιτροπής δεν πρέπει να γίνει δεκτό.

B — Εκτίμηση

23. Με βάση το αίτημα της προσφυγής της Επιτροπής, πρέπει να εξεταστεί το συμβατό των λεπτομερειών εφαρμογής της ιταλικής ρυθμίσεως περί τιμών με τα άρθρα 12 ΕΚ και 49 ΕΚ, δηλαδή με τη γενική απαγόρευση των διακρίσεων και την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών. Δεδομένου ότι το άρθρο 49 ΕΚ περιέχει ειδική απαγόρευση των διακρίσεων, τα ιταλικά μέτρα πρέπει να αξιολογηθούν κατ' αρχάς υπό το φως αυτής της διατάξεως.

24. Συναφώς, πρέπει κατ' αρχάς να εξεταστεί αν τα μέτρα που αφορούν τα ιδρύματα οργανισμών τοπικής αυτοδιοικήσεως μπορούν να καταλογιστούν στο κράτος μέλος, δηλαδή στην Ιταλική Δημοκρατία. Ακολουθώς, πρέπει να ελεγχθεί αν τα εθνικά αυτά μέτρα συνιστούν περιορισμό κατά την έννοια του άρθρου 49 ΕΚ. Αν αυτό συμβαίνει, θα πρέπει να τεθεί το ζήτημα ενδεχόμενης δικαιολογήσεως των μέτρων.

1. Τα αποκεντρωμένα ιδρύματα

25. Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου⁶, στα κράτη μέλη δεν πρέπει να

6 — Αποφάσεις της 2ας Δεκεμβρίου 1986, 239/85, Επιτροπή κατά Βελγίου (Συλλογή 1986, σ. 3645), και — όσον αφορά έναν οργανισμό τοπικής αυτοδιοικήσεως στην Ιταλία — της 22ας Ιουνίου 1989, 103/88, Fratelli Costanzo (Συλλογή 1989, σ. 1839). Βλ. τις αποφάσεις της 13ης Δεκεμβρίου 1991, C-33/90, Επιτροπή κατά Ιταλίας (Συλλογή 1991, σ. I-5987, σκέψη 24), και της 29ης Νοεμβρίου 2001, C-17/00, De Coster (Συλλογή 2001, σ. I-9445, σκέψη 27).

καταλογίζονται μόνον τα μέτρα της κεντρικής κρατικής διοικήσεως και των τελούντων υπό την εξουσία της οργανισμών, αλλά και τα μέτρα τοπικών και περιφερειακών οργανισμών αυτοδιοικήσεως, περιλαμβανομένων των νομικώς αυτοτελών οργανισμών, αλλά τελούντων υπό την εξουσία των εν λόγω οργανισμών.

26. Τούτο, εφαρμοζόμενο στην παρούσα περίπτωση, σημαίνει ότι η Ιταλική Δημοκρατία ευθύνεται και για τα μέτρα τα οποία θεσπίζουν οι οργανισμοί τοπικής αυτοδιοικήσεως ή αυτοτελείς οργανισμοί που υπάγονται σ' αυτούς.

2. Περιορισμός της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών

27. Πρέπει τώρα να εξεταστεί αν οι επικρινόμενες από την Επιτροπή ιταλικές ρυθμίσεις περί τιμών περιορίζουν την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών. Προς τούτο, είναι σκόπιμο να υπομνηστεί η νομολογία του Δικαστηρίου και η σύμφωνη προς αυτή γνώμη

στην επιστήμη⁷ επί του περιεχομένου αυτής της βασικής ελευθερίας στον τουρισμό.

28. Κατά τη νομολογία αυτή, η ελεύθερη παροχή υπηρεσιών περιλαμβάνει την ελευθερία των αποδεκτών των υπηρεσιών «να μεταβαίνουν σε άλλο κράτος μέλος για να δέχονται υπηρεσία, χωρίς να παρεμποδίζονται από περιορισμούς» και, επομένως, «οι τουρίστες ιδίως πρέπει να θεωρούνται ως αποδέκτες υπηρεσιών»⁸.

29. Ως προς την έννοια της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι η ελευθερία παροχής υπηρεσιών περιλαμβάνει την ελευθερία των αποδεκτών υπηρεσιών, συμπεριλαμβανομένων των τουριστών, «να μεταβαίνουν σε άλλο κράτος μέλος προκειμένου να τους παρασχεθούν υπηρεσίες υπό τους αυτούς όρους που ισχύουν για τους ημεδαπούς. Κατά την Επιτροπή, το δικαίωμα αυτό δεν αφορά μόνο την πρόσβαση στις παρεχόμενες υπηρεσίες που υπάγονται στο πεδίο εφαρμογής της Συνθήκης ΕΟΚ, αλλά και όλα τα συναφή πλεονεκτήματα που έχουν επιπτώσεις στους όρους παροχής ή λήψεως των υπηρεσιών αυτών»⁹.

30. Σε σχέση με τον τομέα των μουσείων, το Δικαστήριο έκρινε ότι «η επίσκεψη στα μου-

7 — Βλ. Rufes i Pujol, M.I., «Las prestaciones de servicios de los museos de los estados miembros y la libre circulación de los turistas», *Cuadernos europeos de deusto*, 1995, σ. 175 επ.· Tichadou, E., «Der Schutz der Touristen in der Rechtsprechung des Europäischen Gerichtshofs», *Zeitschrift für europarechtliche Studien* 2002, σ. 299 επ.

8 — Απόφαση της 2ας Φεβρουαρίου 1989, 186/87, Cowan (Συλλογή 1989, σ. 195, σκέψη 15)· βλ. προηγούμενη απόφαση της 31ης Ιανουαρίου 1984, 286/82 και 26/83, Luisi και Carbone (Συλλογή 1984, σ. 377, σκέψη 16).

9 — Απόφαση Επιτροπής κατά Ισπανίας, προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 4, σκέψη 5.

σειά αποτελεί έναν από τους αποφασιστικούς λόγους για τους οποίους οι τουρίστες, ως αποδέκτες των υπηρεσιών, αποφασίζουν να μεταβούν σε άλλο κράτος μέλος» και ότι υπάρχει «στενή σχέση μεταξύ της ελεύθερης κυκλοφορίας που απορρέει υπέρ αυτών από τη Συνθήκη και των όρων εισόδου στα μουσεία»¹⁰.

31. Περαιτέρω, το Δικαστήριο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι «η δυσμενής διάκριση που εισάγεται όσον αφορά την είσοδο στα μουσεία μπορεί να έχει αντίκτυπο στους όρους παροχής των υπηρεσιών, καθώς και στις τιμές τους, και επομένως μπορεί να επηρεάσει την απόφαση ορισμένων ατόμων να επισκεφθούν τη χώρα»¹¹.

32. Η ιταλική ρύθμιση περί τιμών εμφανίζει σε ορισμένες περιπτώσεις, όπως στη Βενετία και στο Τρεβίζο, στοιχεία άμεσης διακρίσεως, διότι λαμβάνει υπόψη την ιθαγένεια, σε ορισμένες δε περιπτώσεις, όπως στη Φλωρεντία και στην Πάδοβα, στοιχεία έμμεσης διακρίσεως, διότι λαμβάνει υπόψη και την κατοικία. Το ότι και έμμεσες δυσμενείς διακρίσεις καλύπτονται από το κοινοτικό δίκαιο αποτελεί εν τω μεταξύ πάγια νομολογία του Δικαστηρίου. Το Δικαστήριο στηρίζει την κρίση αυτή στο ότι «μια εθνική διάταξη που προβλέπει διάκριση στηριζόμενη στο κριτήριο της κατοικίας είναι δυνατό να αποβάνει σε βάρος, κατά κύριο λόγο, των

υπηκόων άλλων κρατών μελών. Πράγματι, οι μη κάτοικοι ημεδαπής είναι συνήθως και μη ημεδαποί»¹².

33. Κατά τη νομολογία, μια ρύθμιση που λαμβάνει ως συνδετικό στοιχείο την κατοικία σε ορισμένη περιοχή του κράτους μέλους δεν μπορεί να δικαιολογείται από το ότι η ρύθμιση αυτή περιάγει σε δύσκολη θέση και τους ημεδαπούς υπηκόους¹³.

34. Το ότι η Ιταλική Κυβέρνηση επικαλείται την απόφαση που αφορά τις τροποποιήσεις για κρατικά ιδρύματα δεν αποτελεί επίσης επιχείρημα υπέρ του συμβατού της ρυθμίσεως περί τιμών προς το κοινοτικό δίκαιο, καθόσον οι τροποποιήσεις αυτές δεν ισχύουν επίσης για περιφερειακά και τοπικά ιδρύματα. Πράγματι, κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, «το γεγονός ότι η νομοθεσία ενός κράτους μέλους διατηρεί αμετάβλητο νομοθετικό κείμενο που δεν συμβιβάζεται προς διάταξη της Συνθήκης, έστω και άμεσα εφαρμοζόμενης στην έννομη τάξη των κρατών μελών, οδηγεί σε διφορούμενη πραγματική κατάσταση, κρατώντας τους ενδιαφερομένους σε αβεβαιότητα ως προς τις δυνατότητές τους να επικαλεστούν το κοινοτικό δίκαιο. Επομένως, η διατήρηση αυτή αποτελεί, για το εν λόγω κράτος, παράβαση των

10 — Όπ.π., σκέψη 6.

11 — Όπ.π., σκέψη 7.

12 — Απόφαση της 7ης Μαΐου 1998, C-350/96, *Clean Car Autoservice* (Συλλογή 1998, σ. I-2521, σκέψη 29), και της 29ης Απριλίου 1999, C-224/97, *Ciola* (Συλλογή 1999, σ. I-2517, σκέψη 14).

13 — Απόφαση της 6ης Ιουνίου 2000, C-281/98, *Angonese* (Συλλογή 2000, σ. I-4139, σκέψεις 38 επ.).

υποχρεώσεων που υπέχει από τη Συνθήκη ΕΟΚ»¹⁴.

φορολογικού συστήματος, πρέπει να επισημανθεί ότι δεν υφίσταται προς τούτο ο αναγκαίος κατά τη νομολογία σύνδεσμος μεταξύ του χορηγούμενου σε ορισμένα πρόσωπα ευεργετήματος και της συμβολής τους στον σχηματισμό του προϊόντος του φόρου¹⁶.

3. Ενδεχόμενη δικαιολόγηση της άνισης μεταχειρίσεως

35. Κατ' αρχάς, πρέπει να επισημανθεί ότι η δικαιολόγηση μέσω επικλήσεως του αποκλούμενου γενικού συμφέροντος, δηλαδή λόγων που δεν μνημονεύονται ρητώς στο πρωτογενές δίκαιο, όπως για παράδειγμα στο άρθρο 30 ΕΚ, δεν ισχύει στην περίπτωση εθνικών διατάξεων που συνεπάγονται δυσμενή διάκριση, αλλά μόνο στην περίπτωση αδιακρίτως εφαρμοστέων διατάξεων. Η αρχή αυτή πρέπει να εφαρμοστεί και στην εν προκειμένω ελεύθερη παροχή υπηρεσιών.

38. Επομένως, ελλείψει δικαιολογήσεως της συνιστώσας δυσμενή διάκριση εκπτώσεως εισιτηρίου, υφίσταται παράβαση των άρθρων 12 ΕΚ και 49 ΕΚ.

36. Ακόμη και αν το Δικαστήριο αναγνώριζε σε μια συγκυρία, όπως της παρούσας περιπτώσεως, την κατ' αρχή δικαιολόγηση για λόγους γενικού συμφέροντος, αποκλείονται οπωσδήποτε οι λόγοι οικονομικής φύσεως¹⁵ ως δικαιολογητική αιτία.

37. Ως προς το προβληθέν από την Ιταλική Κυβέρνηση επιχείρημα της συνοχής του

V — Δικαστικά έξοδα

39. Κατά το άρθρο 69, παράγραφος 2, του Κανονισμού Διαδικασίας, ο ηττηθείς διάδικος καταδικάζεται στα δικαστικά έξοδα. Δεδομένου ότι η Επιτροπή ζήτησε την καταδίκη της Ιταλικής Δημοκρατίας και η τελευταία ηττήθηκε, η Ιταλική Δημοκρατία πρέπει να καταδικαστεί στα δικαστικά έξοδα.

14 — Απόφαση της 25ης Οκτωβρίου 1979, 159/78, Επιτροπή κατά Ιταλίας, (Συλλογή 1979/ΠΙ, σ. 589, σκέψη 22).

15 — Απόφαση της 6ης Ιουνίου 2000, C-35/98, Verkooijen (Συλλογή 2000, σ. I-4071, σκέψη 48).

16 — Αποφάσεις Bachmann, προπαρατεθείσα (σκέψεις 21 επ.), και της 28ης Ιανουαρίου 1992, C-300/90, Επιτροπή κατά Βελγίου (Συλλογή 1992, σ. I-305, σκέψεις 14 επ.).

VI — Πρόταση

40. Κατόπιν όλων των ανωτέρω, προτείνεται στο Δικαστήριο να αναγνωρίσει ότι:

«1) Η Ιταλική Δημοκρατία, προβλέποντας αποκλειστικά για τους υπηκόους της και για τους κατοικούντες στην περιφέρεια της αρμόδιας για τη διαχείριση του οικείου χώρου πολιτιστικού ενδιαφέροντος δημόσιας υπηρεσίας, οι οποίοι είναι άνω των εξήντα ή εξήντα πέντε ετών, τις συνιστώσες δυσμενή διάκριση παρεχόμενες από δημόσιες υπηρεσίες ή αποκεντρωμένες υπηρεσίες του ιταλικού κράτους εκπτώσεις εισιτηρίου για την είσοδο σε δημόσια μουσεία, μνημεία, εκθέσεις, χώρους αρχαιολογικών ανασκαφών, προστατευόμενα ως μνημειακού ενδιαφέροντος πάρκα και κήπους στην Ιταλία, και επομένως αποκλείοντας τους τουρίστες που είναι υπήκοοι άλλων κρατών μελών ή δεν κατοικούν στην εν λόγω περιφέρεια, οι οποίοι όμως πληρούν τα ίδια αντικειμενικά κριτήρια ηλικίας, παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από τα άρθρα 12 ΕΚ και 49 ΕΚ.

2) Η Ιταλική Δημοκρατία καταδικάζεται στα δικαστικά έξοδα.»